

Список використаних джерел:

1. Водний кодекс України: прийнятий Верхов. Радою України від 06.06.1995 р. №213/95 – ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – №24. – Ст. 189.
2. Екологічне право України: підруч. для студ. вищих навч. закладів / за ред. І.І. Каракаша. – Одеса: Фенікс, 2012. – 788 с.
3. Земельний кодекс України: прийнятий Верхов. Радою України від 25.10.2001р. № 132/94-ВР// Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – №3-4. – Ст. 27.
4. Кодекс України про надра: прийнятий Верхов. Радою України від 27.07.1994р. № 132/94-ВР// Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – №36. – Ст. 340.
5. Лісовий кодекс України: прийнятий Верхов. Радою України від 8.02.2006 р. № 3404- IV // Офіц. вісн. України. – 2006. – №11. – Ст. 691.
6. Носік В. В. Правова політика у сфері земельних відносин в Україні // Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин: теоретично-методологічні й прикладні аспекти і матеріали «круглого столу» (м. Харків, 5 груд. 2014 р. / за заг. ред. А. П. Гетьмана; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2014. – С. 53-56.
7. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 21.06.2001р. // Відом. Верх. Ради України. – 2001. – №48. – Ст. 252.
8. Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16.06.1992 № 2456-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992р. – №34. – Ст. 502.
9. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 № 591 – XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999р. – №22-23. – Ст. 198.
10. Про тваринний світ: Закон України від 16.10.2002 р. № 5456 – VI (5456-17) // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – №14. – Ст. 97.
11. Харитонов Є. О. Цивільні правовідносини: моногр. / Є.О. Харитонов, О. І. Харитонова. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – Одеса: Фенікс, 2011. – 456 с.

Статівка А.М.,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

професор кафедри земельного та аграрного права,

доктор юридичних наук, професор

ПРО ТЕНДЕНЦІ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

На сьогодні відродження кооперації в аграрному секторі економіки в умовах проведення аграрної реформи, формування нової ринкової аграрної виробничої структури й функціонування приватних форм господарювання стає нагальною необхідністю і все більш відчутною соціально-економічною реальністю. В умовах сьогодення особливої уваги необхідно приділити питанням не тільки відродження, а й подальшому розвитку кооперативних форм господарювання з урахуванням досвіду країн-членів ЄС, загаль-

них тенденцій світових господарських процесів щодо розвитку сільськогосподарської кооперації.

Разом з тим, було б не логічним і неможливим сліпе копіювання зарубіжного досвіду. Тут фундаментальні принципи кооперування, організаційна побудова структури кооперативів, система менеджменту, методи досягнення фінансової стабільності тощо, носять міжнародний характер. Не треба нехтувати надбанням іноземних вчених-кооператорів й досвідом операції розвинутих країн. Значна кількість зарубіжних вчених зробили значний внесок у розв'язання теоретичних і практичних проблем збереження та еволюції кооперативного руху сільськогосподарських товаровиробників, пошуку і обґрунтування нових форм і напрямків кооперативного бізнесу. У світі сформувалися і діють дві наукові школи кооперативної думки – американська (Б. Андерсон, Д. Бартон, Д. Кнепп, Л. Шредер, М. Абрахамсен, І. Рой та ін.); західноєвропейська (М. Рігбі, Д. Голіоук, Й. Нільсон, Г. Планкетт, У. Уоткінс, Р. Якобсон, та ін.). Спільним для наведених наукових шкіл є єдина методологічна основа, що є плідним і корисним в процесі обміну думками. Намітилися тенденції зближення теоретичних поглядів щодо відданості цінностям демократичного суспільства (рівність, свобода вибору, пріоритет індивідуального економічного інтересу, соціального розвитку сільської місцевості, збереження робочих місць, охорони навколишнього середовища тощо (В.В. Зіновчук). Тому для розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні доцільно використовувати наукові здобутки вчених зарубіжних країн.

Водночас, теорія та методологія сільськогосподарської кооперації повинні враховувати умови й стан соціально-економічних форм відносин в нашій державі, менталітет українського селянства, а також власний досвід української кооперації.

В цьому контексті, пов'язані з цим завдання необхідно розглядати: по-перше, максимального використання існуючої виробничої і соціальної інфраструктури, збереження переваг великомасштабного виробництва, запобігання міграційних процесів, відтоку із сільського господарства кваліфікованих кадрів, забезпечення ефективної підтримки вітчизняного товаровиробника, соціального захисту сільського населення. По-друге, докорінної зміни системи економічних відносин у сільському господарстві, формування на цій основі ідеології захисту всіх сільськогосподарських товаровиробників, в тому числі кооперативів, саме економічними методами, залучення їх у вертикальні інтеграційні процеси, створення власних комерційних організацій, використання переваг великомасштабного агробізнесу, а також здійснення контролю за власним бізнесом не відриваючись від своєї основної функції – виробництва товарної сільськогосподарської продукції. Для цього й створюються кооперативи (В.В. Зіновчук).

Концептуальні підходи й основоположні принципи кооперації в сучасних умовах дозволяють провести чітку відмінність між окремими видами та типами сільськогосподарських кооперативів. Укрупнена класифіка-

ція цих видів включає в себе сільськогосподарські обслуговуючі й виробничі кооперативи.

Виробничі кооперативи – це організаційно-правова форма, яка закріплена ст. 163 Цивільного кодексу України, ст. 95 Господарського кодексу України, Законом України від 17 липня 1997 р. «Про сільськогосподарську кооперацію» (нова редакція згідно з Законом України від 20 листопада 2012 р. «Про внесення змін до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»), Законом України від 10 липня 2003р. «Про кооперацію» та ін. Аналіз положень зазначених нормативно-правових актів дозволяє виділити, і, разом з тим, об'єднати окремі сторони економічної діяльності сільськогосподарських кооперативів як самостійних сільськогосподарських товаровиробників - власників землі й інших засобів виробництва. До таких видів кооперативів відносяться об'єднання з переробки, зберігання й збуту сільськогосподарської продукції, виробничого забезпечення та обслуговування. Членами таких кооперативів можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи. Діяльність таких кооперативів здійснюється з використанням найманої праці. Членами виробничих кооперативів, як правило, є фізичні особи.

Практично ні в одній країні з розвинутого економічного й приватного власністю на землю остання така форма кооперативів не отримала активного поширення. Виробничі кооперативи практично не існують в сільському господарстві розвинутих країн. Причиною обмеженого розповсюдження, розвитку або недовготривалого існування виробничих кооперативів в сучасному світі закладені в самій їх природі, а також в тих внутрішніх протиріччях, на яких базується їхня діяльність (І.М. Буздалов).

Джерелом основного з цих протиріч є подвійне становище членів виробничого кооперативу. Використовуючи для організації спільного виробництва землю, майно, а також приймаючи безпосередню участь в процесі виробництва, вони одночасно виступають в подвійній ролі. З однієї сторони - це власники капіталу й тому зацікавлені в отриманні найбільшого відсотка (або дивіденду), а з другої сторони – вони є безпосередніми працівниками а тому, хочуть мати як можна більш високу винагороду за свій труд.

Зазначене протиріччя доповнюється повною протилежністю інтересів членів, які не працюють в кооперативі, але мають значне «пайонакочення», і тих хто продовжує працювати. особливо це стосується починаючих свою трудову діяльність молоді члени кооперативу.

Поєднання в одній особі власника і найманого працівника підприємства, що є обов'язковим атрибутом виробничого кооперативу, і це перекожливо доведено світовою практикою, виробничі кооперативи є різновидом колективного господарювання, захоплення якими відвертає увагу від головної мети кооперації за допомогою вертикальної інтеграції досягти ринкової влади в маркетингових каналах власної продукції і постачання, тобто в кооперації головне не саме виробництво, а система забезпечення його стабільності (В.В. Зіновчук).

Виробничий кооператив, як правило, завжди великий колектив людей. Вони різні по рівню кваліфікації, виконанню певних трудових функцій, мають власне уявлення про те, яким чином повинен використовуватися ресурсний потенціал, отримання прибутку. До того ж, чим крупніший кооператив, тим більша в ньому роль керівної верхушки, тим менше можливостей у рядових членів приймати участь у прийнятті рішень по найважливішим питанням життєдіяльності кооперативу (кооперативного об'єднання). Однак в умовах ринкової економіки аграрного сектору виробничі кооперативи, якщо вони є спілкою членів - власників землі, майна, прийнятні як перехідна організаційно-правова форма сільськогосподарського виробництва (І.М. Буздалов).

Важливим пріоритетом, поряд з іншими, державної аграрної політики, відповідно до ст. 13 Конституції України, ст. 3 Закону України від 18 жовтня 2005 р. «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» та ін. є створення рівних умов для функціонування різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі та державної підтримки розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва на основі кооперації. Але, як свідчить практика, сільськогосподарським виробничим кооперативам тільки декларується така підтримка з боку держави. Аналіз підзаконних нормативно-правових актів дає підстави для висновку, що в Україні усталеною тенденцією є ліквідація сільськогосподарських виробничих кооперативів. Наприклад, на це направлений Наказ Міністерства аграрної політики України від 28 вересня 2000р., яким затверджено «Організаційні заходи щодо поглиблення реформування аграрного сектору економіки в осінньо-зимовий період 2000-2001 років» (п.1).

Внаслідок чого окремими реформаторами, науковцями, були висловлені думки, що створення виробничих кооперативів – це політично вимушений і проміжний крок (док. економ. наук; проф., академік Нац. академії аграрних наук П.І. Гайдуцький). Такий концептуальний підхід суперечить положенням чинних Законів України: «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» (ст.15); «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період до 2001-2004 років» (ч.3 ст. 2) та ін.

На сьогодні в Україні відсутній сформований кооперативний сектор в сільському господарстві, представленого структурами, які діяли б на основі перевічених світовою практикою принципів кооперативної демократії.

Різноманітність видів кооперативної діяльності вимагає більш глибокого й диференційованого підходу до правового регулювання, управлінської діяльності, механізму внутрішньогосподарських відносин, ринкових партнерських зв'язків тощо (І.М. Буздалова). Все це дозволить привести до нових якісних змін в аграрній структурі України, вирішати низку проблем не тільки у виробничій, а й у соціальній сфері села.

*Уркевич В.Ю.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
професор кафедри земельного та аграрного права,
доктор юридичних наук, професор*

ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО: ПРАВОВІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ В АСПЕКТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Законом України від 16 вересня 2014 р., № 1678-VII було ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію), вчинену у частині політичних положень (преамбула, стаття 1, розділи I, II, VII) 21 березня 2014 року та у частині торговельно-економічних і галузевих положень (розділи III, IV, V, VI) 27 червня 2014 року в м. Брюссель.

Питання розвитку сільського господарства визначені главою 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» Угоди про асоціацію де вказано, що сторони співробітничать з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик та законодавства (ст. 403).

Зазначене співробітництво, згідно ст. 404 Угоди, у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює, серед іншого, такі сфери:

- а) сприяння взаємному розумінню політик у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій;
- б) посилення адміністративних спроможностей на центральному та місцевому рівнях щодо планування, оцінки та реалізації політики;
- в) обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій з метою сприяння економічному добробуту сільських громад;
- г) покращення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі та ефективності і прозорості ринків, а також умов для інвестування;
- д) поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів;
- е) сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень та просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників;
- є) посилення гармонізації з питань, які обговорюються в рамках міжнародних організацій;
- ж) обмін найкращими практиками щодо механізмів підтримки політики у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій;
- з) заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості.